

«БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРДЫН МУГАЛИМИ» АДИСТИГИНИН СТУДЕНТТЕРИНЕ
КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮККӨ БАГЫТТАЛГАН ТАПШЫРМАЛАРДЫ КОЛДОНУУНУН
ЭФФЕКТИВДҮҮЛҮГҮ

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ КОМПЕТЕНТНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ
ЗАДАНИЙ ДЛЯ СТУДЕНТОВ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ «УЧИТЕЛЬ НАЧАЛЬНЫХ
КЛАССОВ»

THE EFFECTIVENESS OF USING THE COMPETENCY ORIENTED TASKS FOR
STUDENTS OF SPECIALITY THE TEACHER OF PRIMARY SCHOOL

*Нурматова Майрамгул Нарбековна,
ЖАМУ, Жалал-Абад колледжи,
Жалал-Абад шаары, Кыргыз республикасы,
nurmatova_mairamgul@mail.ru*

Аннотация: Макалa орто кесиптик окуу жайларынын «БКМ» адистигинин студенттери нин негизги компетенттүүлүктөрүн эффективдүү калыптандырууга карата «Башталгыч класс тарда математиканы окутуу усулу» дисциплинасынын практикалык сабактарындагы компетенттүүлүккө багытталган тапшырмаларды колдонуу керектигине багытталат.

Аннотация: Статья направлена на использование компетентностно-ориентированных заданий в практических занятиях по дисциплине «Методика преподавания математики в начальных классах» для эффективного формирования ключевых компетенций студентов по специальности «Учитель начальных классов» средне-специальных учебных заведений.

Abstract: The article is aimed at using competency-oriented tasks in practical excesses in the discipline of the methodology of teaching mathematics in elementary grades for the effectively form key competencies of students majoring in primary school teacher of secondary special educational institutions.

Ачык сөздөр: компетенция, компетенттүүлүк, компетенттүүлүккө багытталган тапшырмалар, негизги компетенттүүлүктөр, аспект, баалоо каражаттары.

Ключевые слова: компетенция, компетентность, компетентностно-ориентированные задания, ключевые компетенции, аспект, оценочные средства.

Key words: competence, competency, competency oriented tasks, core competencies, aspect, valuation tools.

Азыркы мезгилдин талабына ылайык коомго алдыдагы жашоо ишмердүүлүгүндө турмуш тук жана кесиптик көйгөйлөрдү практикалык жактан чечүүгө жөндөмдүү болгон бүтүрүүчүлөр керек болуп жатат. Билим берүүнүн жыйынтыгы болуп, конкреттүү дисциплиналар боюнча билимдер гана эмес, андан аркы күнүмдүк турмушта колдонуу жөндөмдүүлүгү эсептелет. Ал эми булар алган билим, жөндөм, көндүмдөрдөн көз-каранды эмес, билим берүүнүн максат- тарын түшүнүүгө туура келүүчү компетенция жана компетенттүүлүктөрдөн көз-каранды болуп саналат. Бул болсо практикада окутуунун методдорун, мазмунун, ишмердүүлүктүн түрлөрүн өзгөртүүгө таасир этет.

Компетенция түшүнүгү мазмундуу (эмне?) билимге эмес, процедуралык (кантип) билимге таянылат. Башкача айтканда, билүү гана эмес, аткара жана колдоно алуусу керектигинде. Компетенция түшүнүгү көндүм, жөндөмдөрдүн психологиялык түшүнүгүнүн тегерегинде концентрленет, ал эми педагогикалык мазмунда алынган билимдерди практикада колдонуу жөндөмдүүлүгүн түшүндүрөт. Жалпылап айтканда, компетенцияны ийгиликтүү жыйынтыкка алып келүүчү аракеттердин процедурасы же конкреттүү алгоритм, конкреттүү кесиптик абал деп түшүнсө болот. Мындан компетенцияны европалыктарга мүнөздүү болгон «компетенция – натыйжалуулук» себеп-натыйжалуу өз ара байланыштын калыптанышын түшүнүү келип чыгат. Компетенция түшүнүгү жана анын практика же иш-жүзүнө ашуусунун байланышуу проблемаларын

карайлы. Компетенция – колдонмо кесиптик ишмердүүлүктө ийгиликке жетишүү менен байланышкан, ошондой эле инсандын бүгүнкү күндө чөйрөдөгү ишмердүүлүгү менен да байланышкан.

«Ээ болуу» термини киргизилген. «Ээ болуу» идеясын педагогикалык тажрыйбалар жаратат. Эгер мурда «ээ болуу» билим, жөндөм, көндүмдөргө карата колдонулуп, алардын өнүгүүсүнүн таксономиясында жогорку баскычта болсо, компетенция идеясы ишмердүүлүк деңгээлине, кесиптик аракеттердин типтерине, областтарын бир кадам аттады. Ошол себептен, билим, жөндөм, көндүмдөр компетенциянын курамдык бөлүктөрү болуп саналат, бирок аларды ийгиликтин себептери деп түшүнүү жетишсиз болуп калды. Илимий изилдөөлөр билим, жөндөм, көндүмдөрдөн сырткары ийгиликтерге психологиялык тартиптеги факторлор да катышуусу зарыл экендигин далилдеп келе жатат. Алар: абал (өзүн кандай сезүүсүнөн психологиялык абалга чейин), ишмердүүлүктүн жекече стили, түрткү берүү, эркиндик болуп эсептелишет [1,6].

Компетенттүүлүк–«билим, көндүм, жөндөмдөрдү сырткы чөйрөнүн өзгөрүүчү талаптары нын шарттарында шайкеш келтирип колдонууга жөндөмдүүлүк» [2, 79], компетенттүүлүк подходунун негизинде окутуу көйгөйлөрү боюнча эксперттердин бири болуп эсептелген А.В.Хуторской компетенцияны «анык бир буюмдардын аймагына карата берилүүчү жана аларга карата сапаттуу продуктивдик иш-аракет жасоо үчүн зарыл болгон инсандык касиеттердин өз ара байланыштагы жыйындысы» катары чечмелеген [3, 60]. Компетенттүүлүк А.В.Хуторский тарабынан «адамдын инсандык жана ишмердүүлүктүн предметине мамилелерин камтуучу тиешелүү компетенцияларга ээ болуусу» катары аныктаган [4, 60].

Мамлекеттик билим берүү стандарты бүтүрүүчүлөрдүн негизги жана кесиптик компетенттүүлүктөрүн калыптандырууну көйгөй катары коюп жатат. Мурунку билим берүү стандарты студенттердин БЖК- башкача айтканда билим, жөндөм, көндүмдөрүн калыптандырууну талап кылган. Демек, бүгүнкү күндө биз компетенцияларды калыптандырууга аракет жасашыбыз керек. Компетенцияларды калыптандырууда БЖКга фундамент катары таянылат, мындайча айтканда алган билим, жөндөм, көндүмдөрдү анык бир областта ийгиликтүү эмгектенүү үчүн колдонуу жөндөмдүүлүгү катары каралат. Жаңы стандарттар 2 түрдөгү – негизги компетенцияларды: жалпы жана кесиптик аныктайт.

Жалпы компетенциялар түрдүү ишмердүүлүктө иш-аракет жасоо жөндөмдүүлүгү болсо, ал эми кесиптик – биздин бүтүрүүчүнүн кесипкөйлүгү [5, 32].

Студенттерде кесиптик системадагы маанилүү сапаттарды калыптандыруу орто кесиптик билим берүүнүн мамлекеттик стандартынын компетенцияларын камтыйт: жалпы компетенция (ЖК) жана кесиптик компетенция (КК), ал болочок адисти калыптандыруу үчүн жаңы сапаттуу подходду талап кылат. Негизги кесиптик билим берүү программасын өздөштүрүүнүн натыйжасы болуп кесиптик ишмердүүлүктөгү (КК) жалпы түрдөгү жана анык бир кеңири тармактарда (ЖК) көйгөйлөрдү чечүү үчүн практикалык тажрыйба, жөндөм жана көндүмдөрдүн негизинде ийгиликтүү аракет жасоосу эсептелет. Билим берүү мүнөзүндөгү өзгөрүүлөр колледжде болочок адистин калыптануусуна сапаттуу жаңы подходду талап кылуучу компетенттүүлүктөрүнүн негизги функционалдык компоненттерине багытталат: адамзаттын маданий мейкиндигине, чыгармачыл инициативдүүлүккө гармониялык кирүүсү, өз алдынча сынчыл ой жүгүртө алуусу, атаандашууга жөндөмдүү болуусу, болочок адистин мобилдүүлүгү [7,41].

Компетенттүүлүк подходдун негизинде билим берүү ишмердүүлүгүнүн негизги түздөн-түз натыйжасы болуп негизги (өзөктүү) компетенттүүлүктөр: маалыматтык, өзүн-өзү уюштуруу жана коммуникативдик калыптанаары эсептелет.

Окуу процесси конкреттүү максаттарды ишке ашырууга багытталган ар түрдүү тапшырма лардан куралышы керек деп, төмөнкүдөй тапшырмалардын түрлөрүн Хуторской А.В. өзүнүн эмгегинде караган [6]:

- Окуу тапшырмасы, максаты – предметтин мазмунун өздөштүрүү, маселени түшүнүү.
- Текст түрүндөгү маселе, максаты – жалпылоочу жөндөмдөрдү калыптандыруу жана предметтин мазмунун өздөштүрүү.
- Көйгөйлүү маселе, максаты – жалпы өнүгүү: интеллект, эрк, эмоция, чыгармачылык.
- Практикалык тапшырма, максаты – предметтик билимдерди жана жөндөмдөрдү таанып билүү матемариалында колдонуу.
- Компетенттүүлүккө багытталган тапшырма, максаты–социалдык-маанилүү кырдаалдар да иш-аракетти жасоо жөндөмдүүлүгүн калыптандыруу.

Эгер компетенттүүлүк – бул топтолгон билимдерди практикалык ишмердүүлүктө жана күнүмдүк турмушка колдонуу жөндөмдүүлүгү болсо, анда компетенттүүлүккө багытталган тапшырмалар коюлган максатты ишке ашырууга арналат [6].

Компетенттүүлүккө багытталган тапшырмалар салттуу сабактын уюштурулушун өзгөр төт. Алар билим жана көндүмдөргө негизделет, бирок практикалык ишмердүүлүктө аларды колдонуу жөндөмдөрүн талап кылат.

Бул тапшырмаларды төмөнкүдөй схемада кароо Хуторской А.В. тарабынан сунушталган: компетенттүүлүккө багытталган тапшырманын структурасы (1-схема).

1-схема

Компетенттүүлүккө багытталган тапшырмаларды түзүүнүн алгоритми төмөнкүдөй:

1. Калыптандырууга жана баалоого таандык компетенттүүлүктөрдүн аспектилерин аныктоо
2. Тандалган аспектинин негизинде маселенин коюлушун баяндоо
3. Стимулду формулировкалоо
4. Жоопторду, ачыкты даярдоо

1-мисал. “Он ичиндеги сандардын үстүнөн арифметикалык амалдарды окутуу” бөлүмүн окутуудагы практикалык сабактагы 1 тапшырмага көңүл буралы

Негизги компетенттүүлүк: өзүн-өзү уюштуруу жана көйгөйлөрдү чечүү компетенттүүлүгү
Аспект: көйгөйдү аныктоо

Тапшырманын тексти:

Сиз заводдо инженер-механиксий, техникалык коопсуздук боюнча экзамен тапшырышыңыз керек! Сизге ар биринде АВ, CD, МК үч кесинди сызылган карточкалар таратылып берилет. Сиздин максат алардын ар бирин өлчөп, төмөнкү туюнтмалар эмнени түшүндүрөөрүн аныкташыңыз керек! Баарына туура жооп берсеңиз, экзаменден өтөсүз.

6:2   6 – 2   12:2   12-6   12+6 – 2   6 + 2   12:6   12 – 2

Карточкадагы ар бир кесиндинин узундугу канчага барабар экен?

Маанисин түшүндүрүп бериңиз (Эмне үчүн?).

Баалоо каражаты: кейс-маселе

Көбүнчө студенттерге тапшырмада берилген компоненттерге ылайык, изделүүчү компонент түздөн-түз табууга түрткү берүүчү тапшырмалар аткарылат. Бул тапшырманы аткарууда студент коюлган көйгөйдү аныктоо үчүн иш-аракеттер алгоритм боюнча аткарылуу менен бирге, математикалык амалдардын теориялык негиздерин түшүнүүсүнө түрткү берилет, көйгөйдү аныктайт, маанисин өз алдынча түшүндүрүп берет.

2-мисал. «Сан түшүнүгүн калыптандыруу» бөлүмүнө таандык практикалык сабактан студент тердин сан жана цифра түшүнүктөрүнүн калыптануу деңгээлин аныктоого тапшырмага көңүл бөлөлү:

Негизги компетенттүүлүк: коммуникациялык

Аспект: Коммуникациялык милдеттерди жүзөгө ашыруу

Тапшырманын тексти:

Сиз мугалимсиз, кесиптешиңиздин сабагына катышып жатасыз. Анын сабагына анализ беришиңиз керек!

Кесиптешиңиз кайсы тапшырманы туура эмес формулировкалады? Эмне үчүн?

1. 1ден 9га чейин санагыла
2. 9дан 1ге чейин тескерисинче санагыла
3. 1ден 9га чейин ирети менен сандарды атагыла
4. 9дан тескери иретте сандарды атагыла
5. 3төн ары санагыла
6. Цифраларды ирети менен атагыла
7. Цифраларды ирети менен санагыла

Туура жоопту белгилеңиз!

Кесиптешиңиздин кемчилигин айтыңыз, жообуңузду негиздеңиз!

Баалоо каражаты: фактылык материалды билүүсүн баалоо жана диагноздоого мүмкүндүк берүүчү жана атайын термин, түшүнүктөрдү туура колдоно билүүнүн репродуктивдик деңгээли

Биз көбүнчө маалыматтардын туура формулировкаланышын студенттерге берип, айрым учурда ушул тапшырманы окуучуларга кантип түшүндүрүү усулдарына көңүл бурабыз, тескерисинче студенттер кырдаалга карата коммуникациялык милдетти жүзөгө ашырууга түрткү берүүгө, өз алдынча ойлорун негиздеп айтуусуна, башкалардын ойлорун сыңдоосуна ылайык келген тапшырмаларды аткартуу эффективдүү болуп саналат

3-мисал. «Сан түшүнүгүн калыптандыруу» бөлүмүнө таандык практикалык сабактын дагы бир тапшырмасы аркылуу эки негизги компетенттүүлүктү калыптандырууда эффективдүү болгон тапшырмага көңүл бурсак:

Негизги компетенттүүлүк – коммуникативдик, маалыматтык.

Аспект: жазуу коммуникациясы, маалыматты алгачкы иштеп чыгуу.

Тапшырманын тексти:

Сиз студентсиз, сиздин максат ата-энеңизге кат жазышыңыз керек!

Тапшырманын баяндалышы туура болгондой кылып бош орундарга «цифра», «сан» терминдерин коюңуз:

33355 _____ жазуу үчүн канча _____ колдонулат?

Бул _____ жазылышында бирдей _____ барбы?

_____ жазылышындагы бирдей _____ эмнени түшүндүрөт?

_____ жазылышында 3 жана 5 _____ канча жолу жазылган?

Аткарып бүткөндөн кийин жаныңызда шеригиңиз менен дептериңизди алмаштырыңыз жана текшериңиз. Өзүңүздүн пикириңизди жазуу жүзүндө кайтарым байланыш аркылуу билдириңиз!

Баалоо каражаты: жумушчу дептер

Студенттерге тапшырмалар алгоритм боюнча аткарууга, сандарды окууга, разряддарга бөлүүгө, позициясын аныктоого карата тапшырмаларды аткарууга карата берилсе, аларды аткарууга көнүгүшкөн. Айрым учурларда түшүнүүнүн жаңылыштыгын текшерүүгө тапшырмаларды берүү маанилүү болуп саналат. Мындай тапшырманы аткаруу менен, цифра менен сан түшүнүгүн кепте, жазууда туура колдонуусу, бирөөнүн ишине баа берүүсү, ошону менен бирге өзүнө баа берүүсү да калыптанат. Коммуникациянын максатына ылайык, жазуу документтерин туура жазууга көнүгүшөт.

4-мисал. «Миң ичиндеги сандардын үстүнөн аткарылуучу амалдарды окутуу» бөлүмүн өздөштүрүүдө сабакта аткарылуучу 1 тапшырманы алалы.

Негизги компетенттүүлүк – өзүн-өзү уюштуруу жана көйгөйлөрдү чечүү компетенттүүлүгү

Аспект: Технологияларды колдонуу

Тапшырманын тексти:

Сиз кондитерсиз! Сиздин максат алгоритм боюнча туура иреттүүлүктө ингредиенттерди кошуп, торт даярдашыңыз керек!

- Алгач ингредиенттердин толук экендигин аныктап алыңыз, эмне жетишпейт?

Үч _____ санды эки _____ санга көбөйтүү алгоритми туура аткарылгандыгы аныкталат.

Бош орунду толуктаңыз.

- Эми ырааттуулукту аныктаңыз!

1. 2-көбөйтүүчүнүн ондугун 1-көбөйтүүчүнүн ар бир разряддык бирдигине көбөйтүп, экинчи толук эмес көбөйтүндүнү жазабыз
2. Сандардын разряддык бирдиктери туура келгендей кылып, биринин алдына экинчисин жазып алабыз
3. 2-көбөйтүүчүнүн бирдигин 1-көбөйтүүчүнүн ар бир разряддык бирдигине көбөйтүп, биринчи толук эмес көбөйтүндүнү жазабыз
4. 2-көбөйтүүчүнүн алдын сызып, 1- жана 2-көбөйтүүчүлөрдүн ортосуна $\times$ белгисин коебуз.
5. Толук эмес көбөйтүндүлөрдүн суммасын табабыз.

Жооптор:

- а. 1,2,3,4,5
- б. 2,1,3,4,5
- в. 2,4,3,1,5
- г. 2,3,5,1,4
- д. 3,2,1,4,5

Баалоо каражаты: тест

Текшерүү каражаты: ачыкч

1 балл- в жообу

0 балл-калган жооптор

Демек, «Башталгыч класстарда математиканы окутуу усулу» дисциплинасын окутууда студенттердин негизги (өзөктүү) компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу өзгөчө орунга ээ. Компетенттүүлүккө багытталган тапшырмаларды колдонуу билимдерди терең өздөштүрүүгө, практикада колдонууга, тапшырманын мазмуну, аны аткарууга түрткү берүүчү стимулдан болушу, ишмердүүлүктүн ачык-айкын берилиши менен студенттердин жөндөмдүүлүктөрү калыптанууда. Сабактарда компетенттүүлүккө багытталган тапшырмаларды аткаруу менен студенттер өзүнүн ишмердүүлүгүндө көйгөйлөрдү чечүү, жаңы тажрыйбаны баалоо, өзүнүн иш-аракеттеринин эффективдүү экендигин көзөмөлдөө, оозеки жана жазуу жүзүндөгү кайтарым байланыштарды берүү сыяктуу жөндөм, көндүмдөрү калыптанаары аныкталууда.

Колдонулган адабияттар:

1. Зеер Э.Ф., Заводчиков Д.П. Практика формирования компетенций: методологический аспект // Сборник статей по материалам Всероссийской научно-практической конференции, 5 мая 2011 г., г. Березовский
2. Хуторской А.В. Ключевые компетентности как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В.Хуторской//Народное образование. – 2003. - №2.
3. Хуторская Л.Н. Компетентность как дидактическое понятие: Содержание, структура и модели конструирования/Л.Н.Хуторская, Л.В.Хуторской //Вестник Института образования человека. Научно-методическое издание научной школы А.В.Хуторского – 2015. - №2.
4. Хуторской А.В. ключевые компетентности как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В.Хуторской// Народное образование. – 2003. - №2.
5. Бобко Л.А. Необходимость и условия внедрения компетентностного подхода в современном образовании // Сборник статей по материалам Всероссийской научно-практической конференции, 5 мая 2011 г., г. Березовский
6. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Текст]/ А.В. Хуторской // Интернет-журнал "Эйдос". - 2002. - 23 апреля.